

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ, ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τοῦ κ. ΛΑΖΑΡΟΥ Θ. ΧΟΥΜΑΝΙΔΗ

Τακτικού Καθηγητοῦ τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Πειραιῶς

Ἀπὸ τοῦ 1740 οἱ Σουλτάνοι διὰ νὰ ἐκμηδενίσουν τὴν ἰσχύον των ἄρματολικῶν, ἅτινα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Finlay ἀναβιβάζει εἰς 14, ἤρχισαν νὰ στρέφονται πρὸς τοὺς Ἀλβανούς, σκληροτραχῆλους πολεμιστάς, διὰ νὰ τοὺς καταστήσουν πασάδες.

Οὕτως, ἡ Πύλη διώρισεν ὡς Δερβεντζή Πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων, τὸν Σουλεῦμάν, Ἀλβανὸν ἐξ Ἀργυροκάστρου. Οὗτος ἐπέτυχε νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν ἀντιζηλιῶν τῶν ἄρματολῶν, ἵνα ἐγκαταστήσῃ ἐπὶ πλέον καὶ Ἀλβανούς μουσουλμάνους εἰς τὴν περιοχὴν τῆς δικαιοδοσίας του.

Τὸν Σουλεῦμάν διεδέχθη ὁ Κούρτ Πασᾶς, καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Ρῶσοι εἰσέβαλον εἰς Πελοπόννησον, τὸ 1787 τὴν θέσιν τοῦ Δερβεντζή Πασᾶ κατέλαβεν ὁ Ἀλῆς ἐκ Τεπελενίου (1741 - 1822) υἱὸς θηριώδους καὶ δολίας γυναικός, τῆς Χάμκω, ἥτις σὺν τοῖς ἄλλοις κατεῖχeto ὑπὸ ἀμέτρου φιλοδοξίας. Τὰ ἐλαττώματα αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ ἔφερε μετ' αὐτοῦ, ὁ Ἀλῆς, προικισμένος οὕτω μὲ χαρακτηριστῆρα ἐκ τοῦ ὁποίου τὰ πάνδεινα ἐπέπρωτο νὰ ὑποστοῦν οὐχὶ μόνον οἱ Ἕλληνας κατεκτημένοι ἀλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι κατακτηταί. Ἐὰν δὲ συγγραφεῖς ἐρίζουν ὡς πρὸς τὴν ἔναντι τῶν Ἑλλήνων συμπεριφορὰν τοῦ Λέοντος τῶν Ἰωαννίνων (1), κατὰ παρόμοιον τίτλον ἰσχύος ἀλλὰ καὶ θηριώδους προσωπικότητος ὡς ὁ Λέων ὁ Τριπολίτης, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἔναντι τῶν Τούρκων στάσιν τοῦ Ἀλῆ, δεδομένου ὅτι κατὰ καιροὺς οὗτος ἀπέβλεπε νὰ προσεταιρισθῇ τοὺς Ἕλληνας πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν φιλοδόξων σχεδίων του, οὕτως ὥστε νὰ ἐπιδεικνύη ἰδιαιτέραν πρὸς αὐτοὺς εὐνοίαν.

Ἡ ἀρπακτικότης του καὶ ἡ μυχία σκέψις του νὰ ἀνεξαρτοποιηθῇ τῆς Πύλης, τὸν καθιζήσαν ἔναντιον τῶν Τούρκων ἀγάδων καὶ μπέηδων διὰ νὰ καταλάβῃ μὲ διαφόρους τρόπους καὶ ραδιουργίας τὰ κτήματά των. Δὲν ὑστέρει ὁμοῦ

1. R. A. Davenport : The life of Ali Pacha, Late Vizier of Joannina surnaméd Aslan or the Lion, London 1878.

εις τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς συμπεριφορᾶς καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἐνῶ πᾶσα φωνεᾷ πατριωτῶν δυναμένη νὰ ἀντισταθῇ κατ' αὐτοῦ κατεστρέφετο, ὡς τοῦτο συνέβη μὲ τὸ Σούλι, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐκινήθη οὐχὶ μόνον χάριν τῆς Πύλης ἀλλὰ καὶ πρὸς ἴδιον συμφέρον.

Ὁ Παπαρρηγόπουλος χαρακτηρίζων τὸν Ἀλῆν λέγει τὰ ἑξῆς :

«Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἦρχε μὲν καὶ ἔπραττεν ἐν ὀνόματι τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἀπέβλεπεν δὲ εἰς τὸ νὰ ἀποβῆ ἀνεξάρτητος, ὅπως βραδύτερον ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς τῆς Αἰγύπτου. Ἀλλ' ὁ Ἀλῆ Πασᾶς πολὺ ἀπέιχε τῆς δεξιότητος καὶ τῆς διοικητικῆς περιουσίας τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ. Ἄλλως δὲν ἦθελεν ἀποβῆ ἀδύνατον αὐτῷ νὰ προσηκειωθῆ τοὺς Ἕλληνας». . . «ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἦτο μικρὸς, μέγα δὲ οὐδὲν ἄλλο ἐκέκτητο εἰμὴ τὴν θηριωδίαν καὶ τὸν δόλον, ὡς ἔνεκα οἷτε Ἕλληνας καὶ ὁμόφυλοι ἐπὶ τοιοῦτον πρὸς αὐτὸν ἀπηλλοτριώθησαν, ὥστε ἐπὶ τέλους ἀπαντες συντέλεσαν εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καταστροφὴν αὐτοῦ» (1).

Ὁ Ἀλῆς οὐδένα ἰδιαίτερος συνεπάθει, ἦτο τύραννος ἀποβλέπων εἰς προσωπικὴν ἡγεμονίαν καὶ καταλήστευσιν τῶν ὑπ' αὐτὸν ἡγεμονουμένων. Ἦτο δόλιος, διεφθαρμένος, ἄπληστος, σαδιστής, δεισιδαίμων, καχύποπτος, ἔχων βεβαίως καὶ ἀρετάς πολεμιστοῦ, ἀνεξαρτησίας χαρακτηῆρος, ἔμμονῆς, καὶ στιγμᾶς ἀνωτερότητος καὶ συναισθηματισμοῦ, αἴτινες οὐχὶ σπανίως συναντῶνται εἰς παρομοίους τυράννους.

Πέραν ὀρισμένων ἔργων ὁ Ἀλῆς ἐσκέπτετο τὴν αὐξησιν τοῦ ἀτομικοῦ του πλοῦτος, δι' ὃ καὶ δὲν ἔχομεν νὰ καταλογίσωμεν μεγάλα ἔργα εἰς τὸν Ἀλῆν, δεδομένου ὅτι εἰς αὐτὸν ἐκυριάρχει ἡ μέθοδος τῆς αὐθαιρεσίας καὶ τῆς ἀπαγῆς. Ἄλλωστε ἐκ τῶν διαφόρων αὐτῶν ὑπερβασίων καὶ καταπιέσεων ἐξέτρεφε καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ ὑποψίαν τῆς Πύλης. Ἐν τούτοις ἡ μελέτη τῶν οἰκονομικῶν του παρουσάζει ἐνδιαφέρον.

Ὅπως ὀρθῶς ἔγραφεν ὁ Ἀνδρεάδης, πᾶσα μελέτη ἀφορῶσα εἰς τὴν Δημοσιονομικὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν Ἀλῆν Πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων.

Τὸ πασαλίκιον, τὸ ὁποῖον διητύθυε ὁ Τεπελενλῆς εἶτε μὲ τὴν βοήθειαν τῶν υἱῶν του (2), περιελάμβανε τὴν Ἑλλάδα πλὴν τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν νήσων. Καὶ ἐνῶ εἰς τὴν Αὐλὴν του θὰ ἔπρεπε νὰ κυριάρχη ἡ τουρκικὴ ἢ ἡ ἀλβανικὴ γλῶσσα, ἢ τῶν σπουδαιότερων λειτουργῶν του ἦτο ἡ ἑλληνικὴ, ἔτι δὲ καὶ ἡ μόρφωσις τοῦ Βεζύρη του ἦτο τοιοῦτη. Προσέτι καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ ὁμίλου

1. Κ. Παπαρρηγόπουλος : Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἐν Ἀθήναις 1874, τόμ. Β', σελ. 651-652. Ὁ Mendelson Bartholdy παρατηρεῖ ἐξ ἄλλου ὅτι ἡ φυλὴ τῶν Ἀλβανῶν δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἡ βῆσις, ἐφ' ἧς ὁ Ἀλῆς θὰ ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ διαμορφώσῃ μεγάλην ἐθνικὴν ἰδέαν, οὔτε ὁ ἴδιος ὁ κατάλληλος πρὸς τοῦτο ἀνὴρ, ἐνέχων ἐντὸς αὐτοῦ τὸ σπέρμα τῆς βίας καὶ τῆς αὐθαιρεσίας.

2. Δι' ἐπιγυμνῶν δὲ τούτων σχέσεων ἀνεζητήθη νὰ ἐπωφεληθῇ. Οὕτω τὸ 1793 ὑπᾶνδρυσσε τοὺς υἱοὺς του Μουχτάρ καὶ Βελῆ μὲ τὰς θυγατέρας τοῦ ἰσχυροῦ Ἰμπραήμ Πασᾶ τοῦ Βερατίου (Σ. Ἀραβαντινοῦ : Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ Τεπελενλῆ, συγγραφεῖσα ἐπὶ ἀνεκδότου ἔργου τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐν Ἀθήναις 1890, σελ. 87).

τὴν ἑλληνικὴν, ἦν ἐξέμαθον ἐξ Ἑλληνοῦ διδασκάλου, ἔτι δὲ καὶ ἡ μετὰ τῆς Πύλης ἀλληλογραφία ἐγένετο εἰς τὴν ἑλληνικὴν (1). Παρὰ ταῦτα οὐδέποτε ἠγάπησε τὸν λαόν, τὸ ὅποιον ἐκυβέρνηα, ἔτι δὲ καὶ ἡ πρὸς τοὺς Τούρκους συμπεριφορὰ τοῦ δὲν ἦτο, ὡς ἐλέγχθη, καλυτέρα.

Ὁ Ἄλῃς ὑπῆρξεν εἰς δεσπότης τυχοδιωκτικοῦ χαρακτῆρος ἄνευ πατρίδος, ἀγαπήσας, ὑπὲρ πάντων τὸν ἑαυτὸν τοῦ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἦτο προικισμένος μὲ προσόντια, ταῦτα ὁμῶς, ὡς ἐλέγχθη, συνωδεύοντο μὲ ἐλαττώματα ἀνήκοντα εἰς αἰματοβαφῆ τύραννον. Δυνάμεθα νὰ εἰπῶμεν ἐπίσης ὅτι πολὺ ὀλίγον τὸν ἐπηρέασε ἡ τουρκικὴ νοοτροπία, καθ' ἣν ὁ δεσποτισμὸς διατηρεῖται μὲ τὸν χρυσόν. Οὗτος παρ' ὄλον ὅτι τὸ χρῆμα τοῦ ἦτο ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐδράϊωσιν τῆς κυριαρχίας τοῦ καὶ τὴν ἐκ τῆς Πύλης ἀνεξαρτησίαν τοῦ, ἀπηξενούτο τῶν ὑπηκόων τοῦ, διότι ἦτο φύσει φιλάργυρος καὶ παρερχομένης τῆς ἡλικίας τοῦ τὸ ἐλάττωμά τοῦ τοῦτο ἐμεγάλωνε. Ὅθεν τὰ ἔσοδα καὶ αἱ δαπάναι τοῦ καὶ ἡ ἐν γένει οἰκονομικὴ πολιτικὴ τοῦ διείπετο ἀπὸ τὸ εἶδος αὐτοῦ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ.

Ὁ Ἄλῃς ὑπῆρξεν ἕνας πανίσχυρος δεσπότης υἱοθετήσας τὰ ἰσχύοντα μέτρα τῆς ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ὑπερβαλὼν ὁμῶς εἰς παρεισπράξεις κλπ. καὶ αὐτὴν τὴν Πύλην. Ἐὰν δὲ μετῆρχετο διάφορα μέτρα πρὸς βελτίωσιν ὁδῶν καὶ γαιῶν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ ἐμπορίου (2) τοῦτο συνέβαινε

1. W. Leake : Travels in Northern Greece, London 1935, Vol I, σελ. 38. Ὁ Ἄνδρεάδης ἀναφέρει ὅτι εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον τῆς Ἄρτης προσέφερον 1.200 πιάστρα (A. Ἄνδρεάδης : Ali Pacha de Tepelin Economiste et Financier εἰς «Ἔργα», Ἀθήναι 1938, τόμ. I, σελ. 721).

2. Τὸ ἐμπόριον κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα συνεχῶς ἠνδρούτο, ὥστε τὰ Ἰωάννινα ἔχοντα πληθυσμὸν 40.000 κατοίκων νὰ εἶναι ἡ καρδιά αὐτοῦ τοῦ ἐμπορίου, ἐξάγοντος κατ' ἔτος ποσότητα 20.000 κανταριῶν βάμβακος καὶ 15.000 λίνου. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ὁ μεταξὺ Βενετίας καὶ Γαλλίας ἐμπορικὸς ἀνταγωνισμὸς, τῆς πρώτης ἀπαλλαγῆς σχεδὸν τελειῶς τὴν Κέρκυραν ἐκ τελωνειακῶν δασμῶν, τῶν ἐμπορευμάτων μεταφερομένων εἰς αὐτὴν ἐκ τῶν ἐναντὶ περιοχῶν τῆς Ἠπείρου. Ἡ Ἠπειροῦ τέλος 18ου ἀρχὰς 19ου αἰῶνος ἀπετέλει μὲ τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ τὰ ναυτικὰ κέντρα κυρίαν ἄρτηριαν τοῦ ἐμπορίου, ἐνῶ ἡ Δυτικὴ Θράκη συνεπικουρεῖ τὴν Μακεδονίαν εἰς τοῦτο. Ἡ Ἄρτα ἐκ τοῦ σιτημπορίου τῆς ἀπεκόμιζε 36.000 πιάστρα ἐτησίως διοχετεύουσα τὸν σίτον εἰς Κωνσταντινούπολιν, Ἐπὶ τῆν ἄρτα, Τεργέστην καὶ Λιβόρνον, τὸ ὅποιον κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο ὁ ἐμπορικὸς πνεῦμα τῆς πεδιάδος τοῦ Ἄρνου. Ἐκ Τρικκάλων ἦρχετο τὸ ἔριον, τὸ ὅποιον διωχετεύετο εἰς Βενετίαν, Τεργέστην καὶ Λιβόρνον ἀποφέρον 264.000 πιάστρα. Οὐχ ἦτον καὶ ἡ ἔυλειά ἀπετέλει ἀντικειμενὸν ἐμπορίου μὲ τὴν Τουλῶνα, πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς διὰ τὴν ναυπηγικὴν ἀποφέρουσα 75.000 ἄσπρα, ἐνῶ ὁ βάμβαξ μετεφέρετο εἰς Γενεύην καὶ Λιβόρνον διὰ νὰ εἰσπραχθῶσιν 60.000 πιάστρα καὶ ἐκ τῶν βαμβακερῶν ὑφασμάτων 36.000 πιάστρα. Ἐκ τῶν δημητριακῶν εἰσπράττοντο 48.000 πιάστρα. Τὸ ζεαμπόριον διεξαγόμενον μὲ τὴν Ἐπὶ τῆν ἄρτα καὶ τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους ἀπέδιδε 30.000 πιάστρα, ἐνῶ ἐξήγετο καπνός, τσόχες διὰ κίπης κλπ. Ὅθω τὸ σύνολον τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγομένων προϊόντων τῆς Ἄρτης ἀνῆρχετο εἰς 999.000 πιάστρα. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐξ Ἄρτης εἰσαγωγὰς, αὐτὰ ἀφεῶρων εἰς σάκχαριν, καφέν, δέρματα, ὑφάσματα, μεταξωτά, παιγνιόχαρτα, ὄπλα, συνολικῆς ἀξίας εἰσαγωγῶν 751.390 πιάστρα. Ἡ Πρέβεζα παρήγαγε κηρυτικὰ ἐξάγουσα ταῦτα ὡς καὶ δημητριακὰ συνολικῆς ἀξίας ἀμφοτέρων 17.181,30 τσεκινίων. Ἐπίσης ἐξήγαγεν εἰς Βενετίαν ἐλαιόλαδον, ὥστε ἡ συνολικὴ ἀξία τῆς ἐξαγωγῆς τῆς Πρέβεζης νὰ ἀνέρχεται εἰς 19.981,30 τσεκινία, εἰσῆγαγε δὲ διάφορα μπαχαρικά, ὑφάσματα, ἔυλειαν κλπ. ἀξίας 11.000 τσεκινίων, ὥστε τὸ ἐμπόριον τῆς νὰ παρουσιάσῃ ἐνέργητικόν 8.181,18 τσεκινίων. Ἡ Πάργα προέβαινε εἰς ἐξαγωγήν ἐλαιολάδου εἰς Βενετίαν ἀξίας 3.600 τσεκινίων καὶ εἰσήγαγε διάφορα προϊόντα ἐκ Κερκύρας, Ζακύνθου καὶ

δι' ἴδιον λόγον, ἵνα ἐπανεέλθῃ δριμύτερος καὶ νὰ ἀποστραγγίσῃ τὰ παραγόμενα.

* * *

Ὁ Ἄλῃ Πασᾶς δὲν ἐτήρησεν οὐσιαστικῶς κανονικὴν φορολογικὴν μεταχείρισιν ἐπὶ τῶν ὑπῆκόων του, διότι ὅτε εἶχεν ἀνάγκην νὰ συμπληρώσῃ ποσὰ ἐλλείποντα ἐκ τοῦ Ταμείου του ἐπεβάρυνεν ἀμέσως τοὺς ὑπηκόους του πρὸς εἰσπραξίν τῶν ποσῶν αὐτῶν διὰ παντοίων φόρων καὶ ἐκτάκτων εἰσπράξεων (1). Γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἦτο λίαν πλούσιος εἰς ἔσοδα, ἐνῶ αἱ δαπάναι του ἦσαν οὐχὶ τόσον μεγάλαι, ὥστε νὰ προστίθεται νέος πλοῦτος εἰς τὸν ἤδη ὑπάρχοντα. Βασικὴ δὲ ἴσως αἰτία τῆς ἐναντίου του στροφῆς τῆς Πύλης ἦτο καὶ ἡ φήμη τῶν θησαυρῶν του (2).

Διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ διαχείρισιν τῶν εἰσπραττομένων ποσῶν δὲν ἔχομεν σαφῆ γνῶσιν, διότι δὲν ὑπῆρχον σχετικὰ βιβλία. Γνωρίζομεν πάντως ὅτι τὰ εἰσοδήματά του ἀνῆρχοντο εἰς 12.000.000 πιάστρα, τῶν δὲ εἰδῶν του εἰς 10.000.000 πιάστρα. Ἐκ τούτων προσέφερον 2.000.000 εἰς τὴν Πύλην, 2.000.000 κατέβαλλε διὰ δαπάνας στρατοῦ καὶ 2.000.000 διὰ διαφόρους ἄλλας δαπάνας, ἰδίως πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐσωτερικῶν κινδύνων καὶ τῆς εὐδοξέως τῶν δολοπλοκιῶν καὶ ραδιουργιῶν του, τὸ δὲ ὑπόλοιπον παρέμενεν εἰς τὸ θησαυροφυλάκιόν του. Ἐννοεῖται ὅτι πάντοτε διεμαρτύρετο διὰ τὰ εἰσπραττόμενα, ἅτινα ἐθεώρει ὀλίγα καὶ εἶναι γνωστὴ ἡ διαμαρτυρία του πρὸς τὸν υπεύθυνον διὰ τὴν εἰσπραξίν καὶ παράδοσιν τῶν φόρων Ἰωάννην Σταύρου ἢ Τσαπαλάμον, πατέρα τοῦ μετέπειτα ἰδρυτοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς (1842) Γεωργίου Σταύρου, ὁ ὁποῖος ἀπήλαυεν τῆς ἐμπιστοσύνης του (3).

Ἄρτης ἀξίας 5.500 τσεκινίων, ὥστε τὸ ἐμπόριόν της νὰ ἐμφανίσῃ παθητικὸν 1.900 τσεκινίων. (Περὶ τούτων εἰς Χ. Scrofanī : Πίνακες 2, 3, 5 καὶ Α. Λεντάκης : Ἐντονο Πλεονασματικὸ Ἐμπορικὸ Ἰσοζύγιον τῆς Ἑλλάδος πρὶν τὸ 1821, εἰς «Οἰκονομικὸν Ταχυδρόμον» 23.3.1972, σελ. 98).

1. Ἄ. Ἀνδρεάδης: Ali Pacha Tepelenli, Economiste et Financier εἰς «Ἔργα», τόμ. 1, σελ. 723. Φόροι καὶ ἐκτακτοὶ εἰσπράξεις, ἰδίως αἱ δευτέραι, ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τῆς ἀθθαίρεσις, ἴδιον τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἄλῃ ἐναντι τῶν ὑπηκόων του. Πολλάκις δὲ τὴν ἀθθαίρεσίαν ἐνεφάνιζεν ὡς πρωτοβουλίαν τῶν ὀργάνων του, διὰ νὰ ἐπωφεληθῇ ὁμοῦ ὁποσδήποτε ταύτης. Ὁ Finlay μᾶς ἀναφέρει τὴν περίπτωσιν τοῦ Μητροπολίτου Ἰγνατίου Ἄρτης, ὁ ὁποῖος ἔλαβεν ἐντολήν νὰ εἰσπράξῃ φόρους ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν του, ὅπου καὶ οὗτος ἐπραξεν μετὰ ζήλου, ὥστε νὰ ἀγανακτήσουν οἱ Χριστιανοί. Τότε ὁ Ἄλῃς ἐζήτησε τὴν μείωσιν τῶν φόρων κατὰ 2.000 λίρας στερλίνας, ὅπου ὁ Ἰγνάτιος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ ἐπὶ πλεον. τοῦ καθορισθέντος ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ ποσῶ. Τοῦτο ὁμοῦ ἦτο ἀρκούντως μέγαν διὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὴν βουλιμίαν τοῦ δεσπότη τῶν Ἰωαννίνων (G. Finlay : Ἱστορία τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τῆς Ἐνετοκρατίας ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήνα 1972, τόμ. Β, σελ. 86).

2. Σ. Τ. Ἀραβαντινόν : Σελ. 507 κ. ἐπ.

3. Τοῦτο ἀναφέρει ὁ H. Holland γράφων ὅτι ἡ παρατήρησις τοῦ Ἄλῃ πρὸς τὸν Ἑλληνα διαχειριστὴν του ὠφείλετο εἰς τὸν φόβον, τὸν ὁποῖον οὗτος τοῦ ἐξέφρασε μήπως ἡ Πύλη θεωρήσῃ ὅτι τὸ μικρὸν ποσὸν τῶν συλλεχθέντων φόρων δὲν ἦτο καὶ τὸ πραγματικὸν εἰσπραχθέν, ὁ Σταύρος Τσαπαλάμος ὁμοῦ τοῦ ἀπήντησε ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξέβρῃ περισσότερα καὶ ὅτι ὁ

Ἡ εἰς νομίσματα περιουσία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἀνήρχετο εἰς 72.640.000 πιάστρα, ἡ δὲ περιουσία του εἰς τιμαλφῆ, πολυτίμους λίθους, ὄπλα καὶ διάφορα ἀντικείμενα εἰς ὄχι ὀλιγώτερα τῶν 50.000.000 πιάστρων (1), ἐπενδύσας διάφορα ποσά εἰς τὴν γῆν, ὁ Ἀλῆ Πασᾶς, κατέστη εἰς τῶν μεγαλυτέρων γαιοκτημόνων τοῦ κόσμου, ὥστε ἡ ἔγγειος περιουσία του ἐξ 880 τσιφλικίων νὰ εἶναι ἔτι μεγαλυτέρα ἐκείνης τῶν θησαυρῶν του μολονότι δὲν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ἀξίαν των, ἔνεκα τοῦ εἶδους τῆς καλλιέργειας καὶ τῆς ἀποδόσεώς των (2).

Ἡ τοιαύτη πρὸς τὴν γῆν προτίμησις, τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἦτο φυσικὴ καὶ τοῦτο διότι κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου ἀρχᾶς τοῦ 19ου αἰῶνος ναὶ μὲν εἶχομεν ἀφύπνισιν τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου, ὅμως δὲν ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ ἔχωμεν μεγάλην ροπήν πρὸς ἐπένδυσιν εἰς ἐπιχειρηματικὰ ἔργα, ὥστε νὰ προαχθῆ ἡ παραγωγή καὶ ἐντεῦθεν νὰ προξενηθῶσιν ἐντονοὶ ἐρεθισμοὶ εἰς τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν τεχνολογίαν. Προσέτι ὁ πληθυσμὸς παρέμενε στάσιμος, ἡ γεωργία ἦτο ἐλάχιστα ἀποδοτικὴ, ἐνῶ ἡ ὑποκατανάλωσις ἦτο χαρακτηριστικὸν τῆς οἰκονομικῆς δομῆς. Ὅθεν, παρὰ τὴν κατὰ τὸν 18ον ἀρχᾶς 19ου αἰῶνος ὑποχώρησιν τοῦ τιμαριωτισμοῦ βασικὴ ἐπένδυσις διὰ τοὺς κατέχοντας πλοῦτον ἦτο ἡ γῆ. Ἐάν πάντως ἡ ἐναντι τῆς Πύλης ἀποστασία τοῦ Ἀλῆ ἐπετύγγανε, οὗτος ὀπωσδήποτε θὰ ἀπέκτα γαίαις καὶ εἰς τὰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος.

Γενικῶς τὰ εἰσοδήματα τὰ ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας τοῦ Ἀλῆ ἀνήρχοντο, κατὰ Leake, εἰς 5.000.000 γρόσια ἤτοι 300.000 λίρες (3). Ἐκτὸς δύο τουρκικῶν τσιφλικίων, ἡ πεδιάς τῆς Ἄρτης καὶ τὸ ὑπερκείμενον διαμέρισμα τῆς Λάμαρης ἀνήκεν εἰς τὸν Ἀλῆν καὶ τοὺς υἱοὺς του μὲ ἔτησιαν πρόσδοδον ἐκ τῶν γαιῶν καὶ ποιμνίων 1.400 πουγγίων (1 πουγγίον = 500 γρόσια). Ἐκ τῆς συγκομιδῆς ἐλάμβανε τὰ 4/10 ἐξ ὧν τὸ 1/8 ἀφέωρα εἰς αἶτον, βρώμην καὶ κριθὴν καὶ τὸ 1/10 εἰς ἀραβόσιτον. Ἐκ φόρου ἐνοικιαζομένου ἐπὶ τοῦ σίτου εἰσέπραττε 16.000 γρόσια, ἐκ τῆς δεκάτης ἐπὶ μὴ ἀνηκόντων εἰς αὐτὸν κτημάτων 290 πουγγία, ἐξ ὀπωρῶν καὶ καρπῶν τῆς Ἄρτης 1.000 πουγγία, ἐνῶ 300 πουγγία ἐκ τῶν ἐνοικιαστῶν τῶν τελωνειακῶν φόρων. Ἀπὸ τὸ σουμπασλίκι καὶ τὴν βοστίναν, φόροι πληρωνόμενοι εἰς τὸν Βεζύρην τῆς Ἄρτης ὡς κατέχοντα τὰ ζαϊμέτια καὶ τὰ τιμάρια ἀφορῶντα εἰς τὸ 1/4 τῆς ἐπαρχίας, εἰσέπραττε 15.000 γρόσια καὶ ἐκ διαφόρων ἄλλων προσόδων 75.000 γρόσια κλπ. Μόνον δὲ τὸ χαράτσιον ἀπέδιδεν

Ἄλῆς ἠδύνατο νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ μὲ ἄλλον (H. Holland : Travels in the Ionian Islands, Alban, Thessaly, etc. During the Years, 1812 and 1813, London 1815, σελ. 115). Ἐπίσης περὶ τῶν ἱκανότητων τοῦ Ἰωάννου Σταύρου εἰς Νύσσην Μεταξῶν Μεσσηνηζην : Γεώργιος Σταυρός καὶ ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, Ἀθῆναι 1956, σελ. 22-23.

1. Σ. Ἀραβαντινόν : Σελ. 509 καὶ Α. Ἀνδρεάδην : « Ἔργα », τόμ. 1, σελ. 728.

2. Α. Ἀνδρεάδης, σελ. 730. Τὰ τσιφλίκια ταῦτα, διὰ τὴν Ἄρταν ἀνήρχοντο εἰς 78, διὰ τὰ Ἰωάννινα εἰς 117, διὰ τὴν Κόνιτσαν 11, Δέλβινον 36, Τζαμουριά 65, Αἰλῶνα 104 καὶ δι' ὅλοκληρον τὴν Ἠπίερον 403. Εἰς Θεσσαλίαν ἡ ἐπέκτασις τῆς περιουσίας τοῦ Ἀλῆ περιελάμβανε εἰς τὰ Τρίκαλα 98 τσιφλίκια, τὴν Λάρισσαν 104 καὶ τὴν ὑπόλοικον Θεσσαλίαν 263. Πλην τούτων πρὸς Νότον εἰς Φθιώτιδα, Φωκίδα καὶ Βοιωτίαν ὁ κατάλογος τῶν ἰδιοκτησιῶν του ἠρίθμει 35 τσιφλίκια, εἰς Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν 137, ἐνῶ εἰς Δυτικὴν Μακεδονίαν 77 (Μ. Ἀραβαντινόν : σελ. 601-610 καὶ Α. Ἀνδρεάδην : σελ. 728-730).

3. W. Leake : Vol. IV, σελ. 230 κ. ἑπ.

εις τὸν Ἄλῃν ἐκ τοῦ διαμερισματος τῆς Ἄρτης 35.000 γρόσια ἐτησίως καὶ τὰ Ἰωάννινα 70.000 γρόσια, ἐνῶ οἱ τελωνειακοὶ φόροι τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν λιμένων τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα καὶ τοῦ Βουθρωτοῦ ἐνοικιάζοντο μετὰ τοῦ Βαϊβολικίου τῶν Ἰωαννίνων ἀντὶ 450 πουργίων.

Ὁ Ἄλῃ Πασᾶς ὁμως προέβαινε καὶ εἰς μεγάλας δαπάνας ἀφορώσας εἰς τὴν ἐμφάνισίν του (1), τὰ πλούσια ἀνάκτορά του (2), τὴν καλλιτέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν γαιῶν του (3), τὰ ὄχρωματικά ἔργα (4), τὴν Αὐλὴν, τὰ χαρέμια του μὲ ἑκατοντάδες ὀδαλίσκων, διάφορα δημόσια ἔργα, τὰς διπλωματικὰς δαπάνας, τὸν στρατόν. Ὁ στρατὸς ἀπῆτει διατροφήν, πολεμικὰς προμηθείας καὶ καταλύματα. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διατροφήν, τὰ καταλύματα καὶ τὰς πολεμικὰς προμηθείας, ταῦτα κατεβάλλοντο ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ, ἐνῶ ὁ ὄπλισμός καὶ ἡ ἐνδυσμασία ἀφεώρα εἰς τοὺς στρατιώτας.

Βασικῶς ὁ στρατὸς τοῦ Ἄλῃ ἀπετελεῖτο ἐξ ἀτάκτων, διεκρίνετο δὲ εἰς τρία σώματα ἐκ : α) Τοὺς Τζοχαδραίους, οἵτινες ἦσαν ἐπίλεκτοι στρατιῶται ἐπιβλέποντες ἐπαύλεις, ποιμνία, ἀποθήκας καὶ ἐξασκοῦντες τὸ καθῆκον τοῦ ἀγγελιοφόρου, οὐχὶ ὁμως στρατιωτικὰ καθαρῶς καθήκοντα. β) Τοὺς Τσαρκατζίδες διακρινομένους ἐπ' ἀνδραγαθείᾳ στρατιώτας, θηριώδεις ἐκτελεστὰς τῶν θανατικῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἄλῃ, πλὴν τῆς τοῦ ἀπαγχονισμοῦ, ὃν ἀνελάμβανον οἱ γύφτοι. γ) Τοὺς Γκέγκιδες ἐβελοντὰς τῶν μαχίμων πληθυσμῶν τῆς Ἀλβανίας, μικτοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος χριστιανῶν καὶ μουσουλμάνων, τῶν πρώτων φερόντων μέλανα ἐπενδύτην, τῶν δευτέρων ἐρυθρόν, ὄντων εὐπειθῶν μέχρι πλήρους ἀφοσιώσεως καὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μουσουλμάνον Γκέκαν. δ) Τὸ ἄσκέρ, συρφετὸς Ἀλβανῶν Τόσκιδων, Λιάπηδων καὶ Τσάμιδων συνιστάντων κυρίως τὸ πεζικόν. Πλὴν τούτων ὑπῆρχεν ἐν τάγμα πεζικοῦ ἐξ 744 ἀνδρῶν, ἐκτὸς τῶν ἀξιωματικῶν, μία ἴλη ἵπλικοῦ ἐξ 26 ἀνδρῶν, πλὴν τῶν βαθμοφόρων, 218 πυροβοληταὶ (Τομπτζι), 108 βομβαρδισταὶ (Κουμπαρτζι) καὶ μηχανικὸν μὲ τὸν Ἰταλὸν Caretto καὶ τὸν Γάλλον Ibrahim Manzour (5). Τὸ στράτευμα τοῦ Ἄλῃ ἠρίθμει 8.000 - 16.000 ἀνδρας, τὸ ὁποῖον ὁμως κατὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἐμεγεθύνετο. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ἠῤῥῆθη εἰς 25.000 μὲ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν

1. 2. Εἰς τοὺς μουσουλμάνους συναντᾶται παρὰ τὴν πλουσίαν ἐμφάνισιν καὶ τὴν χλιδὴν τῶν ἀνακτόρων καὶ ἡ λιτὴ ἐμφάνισις τοῦ ἡγεμόνος καὶ ὀρισμένων δωματίων τῆς κατοικίας του, τοῦτο συνέβαινε καὶ μὲ τὸν Ἄλῃν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἄλῃ, δεόν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν λ.χ. τὴν σπάθην του, ἥτις ἦτο ἀδαμαντοκόλλητος, ἀξίας 55.000 γροσίων ἢ τὸ μπριλάντιον, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἀξίας 504.000 γροσίων, ἐστολισμένον μὲ ἕτερα μικρότερα ἀξίας 72.000 γροσίων, ὡς ἐπίσης καὶ ἕτερα 5, τὰ ὁποῖα ἔφερεν ἀξίας 750.000 γροσίων.

3. Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς ἀποδοτικότητος τῶν τσιφλικίων του ὁ Ἄλῃς προέβη εἰς ἀρκετικὰ ἔργα, ἅτινα φυσικὰ συνεδούζοντο μὲ ἀγγαρείας τῶν δυστυχῶν ὑπὸ κῶρυ, τῶν ὁποίων αἱ περιουσίαι τῶν ἀντιθέτως κατεστρέφοντο.

4. Ἡ πρωτοβουλία διὰ τὴν ὀχύρωσιν τῶν Ἰωαννίνων ἀνετέθη εἰς τὸν Γάλλον ἀντισυταγματάρχην τοῦ μηχανικοῦ Vaudoisourt, ὁ ὁποῖος σὺν τοῖς ἄλλοις κατεσκεύασε καὶ τὸ παρὰ τὴν θέσιν Λιθαρτίσια ὠχυρωμένον μέγαρον τοῦ Ἄλῃ, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ πρὸς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ φρούριον ἐν Πρεβέζῃ (Σ. Ἀραβαντινόν : σελ. 207).

5. Σ. Ἀραβαντινόν : Σελ. 384-386.

ἡρωϊκῶν Σουλιωτῶν καὶ εἰς 40.000 μὲ τὸν κατὰ τῆς Πύλης πόλεμον (1807) καὶ ὁ ὅποιος ἐκόστισε 12 ἑκατομμύρια φράγκα. Δαπανηρὸν ἦτο καὶ τὸ ἐξ Ἀλβανῶν στρατεύμα ἀνερχόμενον εἰς 2.000 ἄνδρας, οἵτινες πλὴν τῆς στολῆς καὶ τοῦ ὀπλισμοῦ ἐλάμβανον ἀμοιβὴν (λουφέ) 20 φράγκων μηνιαίως (').

Εἰς τὰς δαπάνας ταύτας, δέον ὅμως, ὅπως λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι οὗτος ἐπλήρωσεν ἐλάχιστα τοὺς ὑπ' αὐτὸν ὑπαλλήλους Ἑλληνας (²) καὶ ξένους (³), ἐνθ' ἐλάμβανε δωρεάς, διάφορα δῶρα εἰς νόμισμα καὶ εἶδος. Οἱ κάτοικοι τῶν στρατιωτικῶν καταυλισμῶν τοῦ ὑπερρεοῦντο ἐπίσης νὰ συντηρήσουν τοὺς στρατιωτάς, ἐνθ' ὑπέκειντο εἰς διαφόρους ἀγγαρείας καὶ παρεϊσπράξεις (4).

Τὰ τακτικά ὅμως ἔσοδα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ προήρχοντο ἐκ φόρων, τελῶν, φόρων κληρονομίας (⁵), ὁ ὅποιος ἀνήρχετο εἰς 10 % ἐπὶ τῶν κληροδοτηθέντων καὶ μονοπωλίων. Πλὴν τῶν καθιερωμένων ἀνά τὴν Αὐτοκρατορίαν τελῶν, ὁ Ἀλῆς, εἰσέπραττε καὶ τὰ ἐπιβληθέντα ὑπ' αὐτοῦ τέλη εἰς τὰς σπουδαιότερας τῶν Πό-

1. Ἀ. Ἀνδρεάδης : Σελ. 737. Παρὰ ταῦτα ὁ Ἀλῆς ἐπλήρωσε τοὺς στρατιώτας τοῦ ἀφοῦ πολὺ πρὸ τῆς ἡμερομηνίας ἀμοιβῆς τῶν (μετὰ τὰς εορτάς τοῦ Μπαϊραμίου) ὕψωνε τὴν τιμὴν τοῦ νομίσματος ἢ ὡς συνήθως διὰ γραμματίων ἐπὶ εἰσπράκτορος, τούτων ἐξοφλουμένων ὑπὸ Ἑβραίων ἀργυραμοιβῶν, οἵτινες ἐπλήρωσαν δι' ἑλλειποῦς βάρους νομισμάτων, (Ν. Πατσέλην : Ἡ Οἰκονομικὴ Πολιτικὴ καὶ ὁ πλοῦτος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, Ἀθήναι 1936, σελ. 20).

2. 3. Οἱ βοηθοῦντες τούτων εἰς τὴν διεκπεραίωσιν τῶν ὑποθέσεών του, Μ. Οἰκονομίδης, Ἰ. Κολοβός καὶ Κ. Γραμματικός, ἐργαζόμενοι ἀπὸ πρωίας μέχρι νυκτὸς ἐλάμβανον παρ' αὐτοῦ γλιχοροτάτην ἀμοιβὴν καὶ ἐντιμῶς, διότι ἦσαν πλοῦστοι ἠδύνατο νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰς δαπάνας τοῦ βίου. Εἰς τοὺς ξένους καὶ δὴ εἰς τοὺς Γάλλους, οἵτινες τὸν ἐβοήθουν, ἰδίᾳ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ στρατοῦ του, τοὺς ἐδίδεν ἐπίσης μικρὸν μισθὸν παρὰ τὰ ὑπεσχέμενα. Ἐπίσης δὲ τοὺς ὑπάνδρευεν, ἵνα τοῦ εἶναι ἐυκολώτερον νὰ παραβῆ τὰς πρὸς αὐτοὺς ὑποσχέσεις του, ἐνθ' εἰς περιπτώσιν φυγῆς τῶν ἐκράτει τὴν οἰκογένειάν των ὑπὸ ὀμηρίαν (Α. Ἀνδρεάδην : «Ἐργα», τόμ. 1, σελ. 739).

4. Ὅταν τὸ ἀνάκτορον (σεράϊ) τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἰς Τεπελένι κατεστράφη ἐκ πυρκαϊῆς ἐκάλεσε τοὺς ὑπηκόους του νὰ τὸ κτίσουν καὶ νὰ τὸ ἐπιπλώσουν ἐκ νέου, πικανὸν δέ, κατ' Ἀνδρεάδην, νὰ ἀπεκόμισε καὶ κέρδη ἐξ αὐτῆς τῆς πυρκαϊῆς. Ἴνα λάβωμεν μίαν ἰδέαν αὐτῶν τῶν «φυρῶν διαγραφῶν», ὡς τὰς ἀποκαλεῖ ὁ Ἀνδρεάδης, παραθέτομεν τὸν κείμενον τῶν λόγων τοὺς ὅποιους ἀπηύθυνεν εἰς τοὺς χωρικοὺς τῶν Κουκουλιῶν : «Σὰς ἀγαπῶ ὅπως ἀγαπῶ καὶ τὸ χωριὸν σας. Καὶ διὰ νὰ σὰς τὸ ἀποδείξω, σὰς παρακαλῶ νὰ μοῦ κτίσετε μίαν οἰκίαν μὲ καταστήματα. Πρέπει νὰ τὴν τελειώσετε ἐντὸς ἑξή μηνῶν, διότι ἄλλως ἀλλοιομόν σας» (Α. Ἀνδρεάδην : σελ. 733). Ἐπίσης κατὰ τοὺς γάμους τοῦ τρίτου υἱοῦ τοῦ Σαλίχ Πασᾶ, τὸν ὅποιον ἠγάπα περισσύτερον ἀπὸ τοὺς δύο ἄλλους υἱοὺς του Μουχτάρ (ἐκ τῆς συζύγου του Ἐμινέ) καὶ Βελῆ (ἐκ τινος Κιρκισίας) ἐκίνητοποιήθησαν τὰ Ἰωάννινα, ἵνα καλύψουν τὰς δαπάνας τοῦ γάμου. Καὶ τὰ δῶρα ταῦτα ἦσαν πρόβατα, αἶγες, βόες, χοῖροι, πουλερικά, μέλι, βοῦτρον, ξυλῆια. Ἐπίσης ἐν Πρεβέζῃ διὰ τὴν κατασκευὴν ὀχυρωματικῶν ἔργων εἰργάσθησαν δι' ἀγγαρείας Ἑλληνες, τὸ ἴδιον δὲ καὶ διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ ἀνέγερσιν φρουρίου ἐπὶ τῆ βᾶσει σχεδίων τοῦ Vaudoncourt παρὰ τὸν Παντοκράτορα ἐναντὶ Λευκάδος, ὡς ἐπίσης καὶ σεράγιον (Ε. Ἀραβαντινὸν : σελ. 181).

5. Ὁ Ἀλῆς ὅμως, ἵνα εἰσπράξῃ πέραν τοῦ ποσοῦ τούτου, τὸ ὅποιον ἐλάμβανεν ὁ σουλτᾶνος ὑπερετίμα τὰ κληροδοτηθέντα, ἐνθ' εἰσέπραττε φόρον κληρονομίας διὰ πάντα ἀποθανόντα ἀνευ ἀφρονος ἀπογόνου καὶ διὰ πάντα τεθνεῶτα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐκ τῶν συγγενῶν του. Καὶ ὅταν ἡ πανόλης ἐθέρισε τὴν Ἄρταν, ἀποθανόντων ἐκ τῆς ἐπιδημίας περὶ τοὺς 4.000-8.000 κατοίκους τῆς, ὁ Ἀλῆς εὗρε τὴν εὐκαιρίαν διὰ νὰ κληρονομήσῃ τὰς περιουσίας των. Ἐπίσης ὑπέστηριζεν διὰ τὸν θάνατον πλουσιῶν ὑπηκόων του, ὅτι τοῦ ἀφῆσαν κληρονομίαν ἐπὶ αὐτοῦ ἢ ἐκείνου τοῦ κτήματος καὶ ἀλλοιομον εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὅποιος θὰ ἡμισπῆθῃ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἰσχυριζόμενα.

λεων. Οὕτω μεταξύ Πανόρμου και Καστροσυκιᾶς οἱ λιμένες ἀπέδιδον 750.000 πιάστρα, τὰ τελωνεῖα Πρεβέζης και Σαλαχώρας 250.000 πιάστρα, γενικῶς δὲ ταῦτα ἀνήρχοντο εἰς 1.500.000 πιάστρα (1). Τὸ χαράτσι κατεβάλλετο εἰς τὸν Σουλτάνον, ἀφορῶν εἰς 3, 6 και 12 πιάστρα ἀναλόγως τῆς περιουσίας ἐκάστου (2), ὑπῆρχε δὲ και ἕτερος παρόμοιος φόρος, ὅστις ἦτο και περισσώτερον βαρὺς και τὸν ὁποῖον εἰσέπραττεν ὁ Ἄλῃς (3). Ἐπίσης εἰσέπραττε φόρον ἐπὶ τῶν προβάτων, ἀνερχόμενον εἰς 4,50 πιάστρα κατὰ πρόβατον (4), εἰς δὴν συμπεριλαμβάνετο και ὁ τοῦ ποιμένου, ἀλλὰ τοῦ φόρου τούτου εἰσπραττομένου ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, οὗτος εἰσέπραττε τοὺς φόρους ἐκεῖνους, οἵτινες κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον προήρχοντο ἐκ τῆς ἰδιοκτησίας του, λαμβάνων ἐτησίως τὸ 12 % ἐκ τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα ἐνεπιστεύετο εἰς τοὺς βοσκοὺς του, ἐκτὸς τοῦ τυροῦ και τοῦ βουτύρου (5).

Ἐπίσης εἰσέπραττε διάφορα ἔσοδα ἐκ πωλήσεων γαιῶν λαμβάνων τὸ 1/10 τοῦ τιμήματος (6) ἐκ φόρων ἐπὶ πόλεων και πολικῶν ἀνερχομένων τούτων διὰ τὰ Ἰωάννινα εἰς 11 - 16.000 λίβρες στερλίνες, ἐκ τῶν ἰχθυοτροφείων του (λ.χ. ἐκ Λίμνης Ἰωαννίνων 15.000 πιάστρα ἐτησίως) και τελῶν και διαφυλιῶν ἀνερχομένων τῶν ἐκ τούτων ἐσόδων εἰς 1.500.000 πιάστρα τὸ ἔτος (7). Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τῆς δημιουργίας ἐξ ἐμμέσων φόρων και δὴ ἐκ τελῶν ἐσόδων, ὁ Ἄλῃς ἐνίσχυσε τὸ ἐμπόριον παντοιοτρόπως. Πρὸς τοῦτο ἄλλωστε προέβη εἰς ἔργα ἀφορῶντα εἰς ὁδοὺς, ὡς ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ἐνούσης τὴν Ἠπειρον μὲ τὴν Θεσσαλονίκην, τῆς τῶν Ἰωαννίνων, Πρεβέζης και Ἰωαννίνων - Τεπελενίου, ἐτι δὲ και δι' ἐμποροπανηγύρων (8), οὐδέποτε ὁμως λησιμονῶν τὰς ἀθαιρεσίας του (9) και τὴν ληστρικὴν φορολογικὴν του πολιτικὴν.

Προσέτι αἱ ἀθαιρεσίαι τοῦ Ἄλῃ ἐξικουοῦντο οὐχὶ μόνον εἰς τὰς ἐκ κλη-

1. Ἄ. Ἀνδρεάδην : Σελ. 741.

2. 3. W. M. Leake : Vol. I, σελ. 231 και Ἄ. Ἀνδρεάδην : «Ἔργα» τόμ. 1, σελ. 740.

4. W. M. Leake : V. IV, σελ. 85 κ. ἐπ.

5. Ἄ. Ἀνδρεάδην : «Ἔργα», τόμ. 1, σελ. 741.

6. Κ. Παπαρηγόπουλον : Τόμ. Ε', σελ. 664.

7. Ἄ. Ἀνδρεάδην : Αὐτόθι.

8. Προσπάθεια σοβαρὰ κατεβλήθη ὑπ' αὐτοῦ πρὸς διοργάνωσιν τῆς ἐμποροπανηγύρεως τῶν Ἰωαννίνων, ὥστε νὰ καταστῇ αὕτη μεγάλη ἀποθήκη ἐμπορευμάτων κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Μεγάρου (πλησίον τοῦ Μοναστηρίου) χωρὶς και νὰ ἐπιτύχη εἰς τοῦτο πλήρως, διότι δὲν ἐκέρδιζε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἐμπόρων (Ἄ. Ἀνδρεάδην : «Ἔργα», τόμ. 1, σελ. 741).

9. Οὗτος ἠγάγετο τοὺς ὑπηκόους του νὰ λαμβάνουν ἐκ τῶν ἀποθηκῶν του παλαιὸν σῖτον φέροντες ἀντ' αὐτοῦ νέον (Κ. Παπαρηγόπουλον : Τόμ. Ε', σελ. 664). Μία ἐκ τῶν πολλῶν ἀθαιρεσιῶν τοῦ Ἄλῃ ἦτο και νὰ στέλῃ δῶρα σημαντικῆς ἀξίας ἀπαιτῶν ὁμως ἀνταπόκρισιν εἰς αὐτὰ δεκαπλασίας ἀξίας, ὥστε νὰ οὐδύρωνται ἀντὶ νὰ χαίρωνται οἱ λαμβάνοντες ἐξ αὐτοῦ δῶρα. Εἰς τὰς ἀθαιρεσίας του δέον νὰ προσθέσωμεν και τὸ ἔγκλημα, ἐν τοιοῦτον ἦτο και ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συνέβη τὸ 1814, ὅτε δύο Ἑβραῖοι ἀδαμαντοπᾶλαι ἐλθόντες ἐξ Εὐρώπης ἀπεβίβασθησαν εἰς Πρέβεζαν κομίζοντες ἀδάμαντες και πολύτιμα τεχνουργήματα. Ὅποτε πληροφορηθεὶς περὶ τούτων ὁ Ἄλῃς ἐκ τοῦ διοικητοῦ τῆς Πόλεως Ταχὴρ Μπέη, κατόπιν ἀστυνόμου τῶν Ἰωαννίνων, διέταξεν ὅπως οὗτοι ἐλθουν εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ἐλθόντες ἐληστεύθησαν ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ και εὗρον τραγικὸν θάνατον (Σ. Ἀραβαντινόν, σελ. 415-416). Και ταῦτα εἶναι ὀλίγα ἐκ τῶν ὅσων ὁ θηριώδης Ἄλῃς διέπραξεν.

ρονομίας ἔσοδά του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν νόθευσιν τῶν τουρκικῶν νομισμάτων (1). Γενικῶς τὰ ἔσοδα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ὑπελογίσθησαν εἰς 8 - 12 ἑκατομμύρια φράγκα, τὸ δὲ ἀποταμίευμα τούτου ἐκ τῶν ποικίλων καταπιεσῶν τοῦ ὁ Παπαρρηγόπουλος ἀναβιβάζει εἰς 500.000.000 (2).

Ἡ στάσις τοῦ Ἀλῆ ἔναντι τοῦ περιβάλλοντός του, τῶν ὑποδοῦλων ὑπηκόων του ἔτι καὶ ἔναντι αὐτῶν τῶν Τούρκων προεξέει ποικίλας καὶ σοβαρὰς ἀντιδράσεις, ὥστε ἡ Πύλη λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ φιλόδοξον τοῦ χαρακτήρος του νὰ ἔχη καὶ αὕτη τὰς ἀνησυχίας της. Τοῦτο τὸ ἐγνώριζε καὶ ὁ Ἀλῆς, ὁ ὁποῖος παρὰ τὴν προσήλωσίν του εἰς τοὺς σκοποὺς τοῦ τοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ πειθαρχήσῃ τὰς ἐνεργείας του. Ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς φοβούμενος τὴν Πύλην συνεισέφερον εἰς τὸ Ἐθναυροφυλάκιον τοῦ Σουλτάνου καὶ προέβαιναν εἰς χειρονομίας πεσκεσίων καὶ παντοειδῶν δώρων πρὸς ἐκείνους, ἐξ ὧν ἠδύνατο νὰ προκληθῶσι κίνδυνοι. Ἦτο πάντως φιλάργυρος, ἔτι καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ συμφέροντά του, δι' ὃ ἡ φιλαργυρία του καὶ ἡ φιλοξενία του τελικῶς τὸν κατέστρεψαν. Προκειμένου ὅμως δι' ἐπενδύσεις ἐπὶ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, αἵτινες θὰ τοῦ ἀπέδιδον, δὲν ἦτο φειδωλός. Οὕτω τὸ Σουλὶ ἀπέτελεσε τελικῶς βορᾶν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, τὸ ἴδιον καὶ ἄλλαι αὐτόνομοι κοινότητες, αἵτινες, ὡς τοῦτο συνέβη μὲ τὰ Ἀμπελάκια τοῦ Πηλίου, ὑπέστησαν τὰς ἐπιβούλους ἐνεργείας τοῦ Ἀλῆ. Τὸ Ζαγόρι δὲν κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, ὅμως τοῦτο δὲν συνέβη καὶ μὲ τὴν κοινότητα τῶν χωριῶν του, ὡς ἐπίσης μὲ τὰ Βλαχοχώρια ἔλξαντα τὴν βουλμίαν του, δεδομένου ὅτι οἱ κάτοικοί του μετερχόμενοι τὸ ἐμπόριον καὶ μεταναστεύοντες συναπεκόμιζον ἐπιστρέφοντες τεραστίας περιουσίας ἐξ 100.000 - 200.000 χρυσῶν νομισμάτων (3). Τοῦτο συνέβη καὶ μὲ τὴν Πάργαν, ἣτις ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κέντρον ἐμπορικόν, πλὴν τοῦ ὅτι ἦτο καὶ κέντρον ἀνεξαρτησίας, δι' οὗ διωχετεύετο ἡ φλόξ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἡπείρου.

Ἡ Πάργα κατ' ἀρχὴν κατεῖχετο ὑπὸ τῆς Βενετίας, εἶτα ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας καὶ ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τῆς Ρωσσίας διὰ νὰ ἐπανέλθῃ ἀμέσως εἰς τὴν Ναπολεόντειον Γαλλίαν. Τότε ὁ Ἀλῆς, εἶρε τὴν εὐκαιρίαν διὰ νὰ προσεταιρισθῇ τὸν ναύαρχον Καδὴρ Μπέη (1799), ὃν ἐδελέασε διὰ μεγάλων χρηματικῶν ποσῶν, ὥστε οὗτος νὰ ἀναφέρῃ εἰς τὴν Πύλην ὅτι ἡ Πάργα κατέστη φωλεὰ ληστῶν καὶ ὅτι ἐφωδίαζε τοὺς Σουλιώτας (4). Διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ 1800 ὅμως ἡ πόλις αὕτη ἐδόθη εἰς τὴν Πύλην, κυβερνώμενη ὑπὸ τοῦ Ἀβδουλάχ Μπέη μέχρι τοῦ 1806 διάγουσα ἐν σχετικῇ ἡρεμίᾳ καταβάλλουσα ἐλάχιστον φόρον καὶ αὐτονομούμενη. Ἀπὸ τοῦ 1806 ὅμως ἐξεδηλώθη ἡ ὑποβόσκουσα εἰς τὸν Ἀλῆν βουλμία τῆς Πάργας, δι' ἣν ἀναστενάζων ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν του ταύτην καὶ εἰς τὸν Ρουκιέβιλλε λέγων: «Θέλω τὴν Πάργαν!...» (5).

1. Ἀ. Ἀνδρεάδην: «Ἔργα», τόμ. 1, σελ. 742-743.

2. Κ. Παπαρρηγόπουλος: Τόμ. Ε', σελ. 664. Κατὰ Παπαρρηγόπουλον 10-12 ἑκατομμύρια καὶ κατ' Ἀνδρεάδην 8-12 ἑκατομμύρια οὐδέποτε ὅμως ὀλιγώτερα εἰς Ἀ. Ἀνδρεάδην: Αὐτόθι.

3. Κ. Παπαρρηγόπουλος: Τόμ. Ε', σελ. 697, 699.

4. Μ. Ἀραβαντινόν: Σελ. 135-136.

5. E. Rouquieville: *Historie de la Régénération de la Grèce*, Paris 1843, Vol. 1, σελ. 477).

Ἡ ὑποχώρησις τῆς Ναπολεοντείου Αυτοκρατορίας ἠνάγκασε τοὺς Παργιώτας, ὅπως ἀναζητήσουν νέαν προστασία δύναμιν καὶ τοιαύτη ἦτο ἡ Ἀγγλία, ἣτις κατέλαβε τὰς περισσοτέρας τῶν Ἰονίων νήσων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Συνθήκης τῆς Βιέννης καὶ κατέστη κυρίαρχος τῆς Κέρκυρας.

Πρῶτος ἀρμοστής τῆς Πάργας ἦτο ὁ Sir Thomas Maitland, ὁ ὁποῖος δὲν ἠδυνήθη νὰ κερδίσῃ τὴν ἀγάπην τῶν Ἰονίων, ἰδίως μὲ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐχειρίσθη τὰς οἰκονομικὰς ὑποχρεώσεις ἐναντι τούτων.

Κατὰ τὰς μετὰ τοῦ Ἀλῆ διαπραγματεύσεις οὗτος θὰ κατέβαλε ποσὸν 400.000 - 500.000 λιβρῶν στερλινῶν, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Συνταγματάρχου Bosset γενομένην ἐκτίμησιν καὶ ἀναφερομένην εἰς ἐπιστολὴν τοῦ τῆς 3ης Μαΐου 1817 πρὸς ἀποζημίωσιν κοινότητος καὶ ἰδιωτῶν. Δευτέρα ἐκτίμησις ἀπέδωσε 460.000 λίβρας, ἐνῶ ὁ Ἀλῆς προσέφερε 56.756, ὥστε ὁ Maitland τελικῶς νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν πρωτάκουστον τοιαύτην ληστείαν ἐναντι 150.000 λιβρῶν, χρήματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἰσέπραξαν οἱ Παργιώται καταφυγόντες εἰς Κέρκυραν. Ὁ Ἀντιβασιλεὺς προσέτι ἐξήτησεν, ὅπως καταβληθῶσιν αἱ δαπάναι μεταφορᾶς τούτων εἰς Κέρκυραν, ἦτοι 157.500 τάλληρα, ἐνῶ τὸ ὑπ' αὐτῶν ληφθῆσόμενον ποσὸν τῶν 150.000 λιβρῶν ἰσοῦτο μὲ 666.000 τάλληρα (*). Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Ἀλῆς ἐξήτησε κατόπιν ἐκ τῶν νέων ὑπηκόων του καὶ ἐπὶ αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν του ὄχι μόνον τὰ ὑπ' αὐτοῦ καταβληθέντα ἀλλὰ καὶ πλεόν τούτων.

Τοιαύτη ἦτο ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ἡ φορολογικὴ τοῦ πολιτικῆ ἐπαχθεστέρα τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, ἐφ' ὅσον ἦτο ἐπιβαρυτέρα ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἐπέβαλλεν ἡ Πύλη. Ἐν τούτοις, οἱ Ἕλληνες, ἀνεξαρτήτως τῆς φορολογικῆς κατὰ τούτων καταπίεσεως ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἐπεζήτησαν χάριν τοῦ τελικοῦ σκοποῦ τὴν μετ' αὐτοῦ συνεννόησιν ἐναντίον τῆς Πύλης, ὅπερ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν τοῦ πρώτου ὄργανομένου ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς φοβούμενος τὴν μετὰ τῆς Πύλης σύγκρουσίν του ἐπεδίωξε συμμαχίαν μὲ τὴν Ρωσσίαν, πρὸς τοῦτο δὲ προσεκάλεσε τὸν διερμηνέα του ἐν Πάτραις Ρωστικοῦ προξενεῖου, Κυριάκον Παπαρρηγόπουλον, εἰς Πρέβεζαν, ὅπου τότε διέμενεν, ἵνα μεσολαβήσῃ παρὰ τῇ Κυβερνήσει τοῦ Τσάρου. Ὁ Παπαρρηγόπουλος ὁμοῦ ἀπεχθανόμενος τὸν κυρίαρχον δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὰς διενέξεις του. Κατόπιν ὁμοῦ ἤλλαξε γνώμην τῇ προτροπῇ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ τῶν προεστώτων Α. Ζαΐμη τῶν Καλαβρυτῶν, Ἀνδρέα Λόντου τῆς Βοστανίτζης, μεμνημένων εἰς τὴν Ἐπανάστασιν, ὅπως βοηθήσῃ τὴν διαίρεσιν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἐχθροῦ (**).

Ὁ Ἀλῆς ἐν τῇ κατὰ τοῦ Σουλτάνου προετοιμασίαν ἠθέλησε νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ τοῦ ἐπι ἀρχαίου φίλου του Ἀλβανοῦ Πασόμβεη, ὁ ὁποῖος ὁμοῦ κατάρθρωσε νὰ καταφύγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ εἶρε τὴν ὑποστήριξιν τοῦ παρὰ

1. Ἀ. Ἀνδρεάδην : « Ἔργα », τόμ. 1, σελ. 736.

2. Φ. Α. Φωτόπουλον : Συνοπτικὴ Ναυτικὴ Ἱστορία τοῦ κατὰ θάλασσαν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας ἀγῶνος τῶν τριῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν, καὶ Ψαρῶν καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ μερῶν, Ἀθήνα, 1873, σελ. 15, 16.

τῷ Σουλτάνῳ Χαφὲτ Ἐφένδῃ καὶ ἐχθροῦ τοῦ Ἀλῆ. Ὄταν δὲ ἐστειλε ὁ Ἀλῆς δύο Ἀλβανούς διὰ νὰ δολοφονήσουν τὸν Πασόμβην, ἀποτυχόντων τούτων ὁ Σουλτάνος παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ Χαφὲτ Ἐφένδῃ καὶ τῶν ἄλλων ἐχθρῶν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἀπεφάσισε τὴν ἐξόντωσίν του. Τότε ἦλθε καὶ ἡ ὑποκίνησις ὑπὸ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας πρὸς ἀποστασίαν τοῦ Ἀλῆ κατὰ τῆς Πύλης, μέσῳ τοῦ Παπαρηγοπούλου, μετὰ τὴν ψευδῆ πληροφορίαν ὅτι ἡ Ρωσσία θὰ τὸν ἐβοήθει. Ἡ ψευδὴς αὐτῆ ὑπόσχεσις ἐνίσχυσε τὸν Ἀλῆν διὰ νὰ συγκεντρώσῃ στρατὸν ζητῶν καὶ τὴν βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων. Οὗτοι ἤδη ἔχοντες συγκεντρωθῆ εἰς Μάνην ὑπὸ τὸν Μανιάτμπετ Πετρόμπετῆν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐδημιούργησαν τὸν ἐκ 5.000 στρατῶν ἔχοντος ὡς ὄπλαρχηγούς τοὺς Σουλιώτας Βοτσαρέους, ἐκτὸς τοῦ εἰς Μεσολόγγιον ἡρωικῶς πεσόντος Κώστα, Βέικου, Δράκου, Τζαβελαίου, ἐκτὸς τοῦ διακριθέντος εἰς Κλείσοβαν τοῦ Μεσολογγίου Κίτσου, τοὺς Γριβαίους, Βαρνακιώτας, Τζόνκου κ.ἄ. (1).

Καὶ ναὶ μὲν ὁ στρατὸς οὗτος τελικῶς κατεστράφη, ὅμως ἀπετέλεσε σημαντικὸν βῆμα πρὸς στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἀγῶνος. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὸν Ἀλῆν τὸ τέλος του ὑπῆρξεν οἰκτρὸν. Τὸ 1822 ἡ ζωὴ του ἐτερματίσθη μετὰ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου, τὸ ἴδιον δὲ ἐπεφύλαξεν ἡ μοῖρα καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς του.